

האם יש משמעות ללימוד תורה ללא הבנה

מאור מיכאלוב שיעור א'

חשיבות ההבנה בלימוד תורה

בתלמוד הבבלי משמע בכמה מקומות שההבנה היא חלק עיקרי במצוות תלמוד תורה. לדוגמא בבבלי ביצה (כ"ד ע"א):

רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין וכו'. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי שמעון בן גמליאל. אמר ליה אביי: הלכה מכלל דפליגי?

אמר ליה: ומאי נפקא לך מינה?

אמר ליה: **גמרא גמור - זמורתא תהא!!**

אביי שואל את רב יוסף שפוסק הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, מדוע צריך לכתוב זאת במפורש, והרי אין מי שחולק עליו, ואביי עונה לו בתמיה האם הגמרא נועדה רק כדי לשנן את ההלכות?! כלומר לימוד התורה לא נועד רק כדי לשנן הלכות אלא פירושו הבנה, וכדברי רש"י במקום:

אמר ליה גמרא גמור זמורתא תהא - משל שוטים הוא, כמו: זבון וזבין תגרא אקרי (בבא מציעא ב, ב) [לקנות ולמכור באותו מחיר, זה סוחר?], **כך גמרא גמור, אומר לתלמיד שוטה: למוד הן אמת, הן שבוש, ויהא לך לזמר ושיר!!**

כלומר לימוד שעיקרו מה אמת ומה אינו אמת אינו לימוד "אמיתי". לימוד "אמיתי" הוא עם הבנה.

כך אנו מוצאים במסכת ברכות (ח' ע"א) שחשיבות לימוד התרגום בפרשת השבוע אינה כדי שתהיה לקורא הבנה מילולית בפרשה אלא גם כפירוש והבנה עמוקה יותר:

אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור 'שנים מקרא ואחד תרגום' ואפילו עטרות ודיבן, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.

התוספות (ד"ה 'שנים מקרא ואחד תרגום') מביא במקום מחלוקת האם מדובר דווקא בתרגום ארמית הרגיל (אוונקלוס) או בתרגום לכל שפה שהקורא מבין:

יש מפרשים והוא הדין ללועזות בלע"ז שלהן, הוי כמו תרגום שמפרש לפעמים. **כי כמו שהתרגום מפרש לעמי ארצות כך הם מבינים מתוך הלע"ז.**

ולא נהירא, שהרי התרגום מפרש במה שאין ללמוד מן העברי, כדאשכחן בכמה דוכתי דאמר רב יוסף (מגילה ג' ע"א) אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר, על כן אין לומר בשום לשון פעם שלישית כי אם בלשון תרגום.

התוספות דוחה את הדעה שמאפשרת תרגום לכל שפה ומצריך דווקא את התרגום לארמית בגלל שתרגום אונקלוס אינו רק הסבר מילולי אלא גם פירוש מעמיק יותר. כך מביא גם הרא"ש במקום (א, ח).

מקור נוסף במסכת סוטה (מ"ט ע"א) מדבר על חשיבות ההבנה בלימוד התורה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר משום ר' יהושע: מיום שחרב בהמ"ק אין וכו'. אמר רבא: בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו, שנאמר: בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר... ואלא עלמא אמאי קא מקיים? אקדושה דסידרא ואייהא שמיה רבא' דאגדתא, שנא': 'ארץ עפתי כמו אופל, צלמות ולא סדרים', הא יש סדרים - תופיע מאופל.

רבא שואל על מה העולם עדיין מתקיים אם כל יום קללתו מרובה משל חברו מיום שחרב בית המקדש. תשובתו שהעולם מתקיים אקדושה דסידרא (קדושת ובא לציון) ועל הקדיש שנאמר אחרי לימוד תורה, וכהסבר רש"י שם:

אקדושה דסידרא - סדר קדושה, שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרגומו והן כעוסקין בתורה, וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ. ויש כאן שתיים: קדושת השם ותלמוד התורה - חביב הוא.

רש"י כותב שהסיבה שהעולם מתקיים בזכות קדושה דסידרא הוא בגלל שיש בו מקרא **ותרגומו**, כלומר "רגע של תורה" שכל ישראל לומדים **ומבינים** על פי התרגום, שהרי התרגום שם אינו רק מתרגם אלא מוסיף ומסביר. כך מצאנו במגילה (כ"ח ע"ב):

ההוא דהוי תני הלכתא סיפרא וספרי ותוספתא, ושכיב. אתו ואמרו ליה לרב נחמן: ליספדיה מר! אמר: היכי נספדיה? הי צנא דמלי סיפרי דחסר.

רב נחמן סירב להספיד אדם ששנה הלכות ומדרשי הלכה רבים ונפטר, משום שהוא כמו סל מלא בספרים, וכהסבר רש"י (ד"ה 'הי צנא'):

אינו אלא כסל שמילאוהו ספרים, ואין מבין מה בתוכה, אף שונה הלכות ולא שימש תלמידי חכמים ללמוד, שיבינוהו טעמי משנה, ופעמים שדברי משנה

סותרין זה את זה, וצריך לתרצה, כגון: הכא במאי עסקינן, וכגון: הא מני - רבי פלוני היא, וכגון: חסורי מיחסרא, אינו יודע מה שונה.

הסיבה שרב נחמן לא רצה להספיד את אותו אדם היא בגלל שהוא רק שנה הלכות כל חייו והוא לא הבין את התוכן, הוא לא הקשה קושיות ולא תירץ תירוצים. כלומר, שינון תורה ללא הבנה לא נחשב לימוד אמיתי.
מקור נוסף לכאורה הוא מהגמרא בקידושין (ל' ע"א):

תנו רבנן: ושנתם - שיהו דברי תורה מחודדים בפיו, שאם ישאל לך אדם דבר - אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד, שנאמר: אמור לחכמה אחותי את וגו', ואומר: קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך.

'מחודדים' מסביר רש"י במקום: "חזור עליהם ובדוק בעומקם שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד". כלומר אדם חייב לדעת לעומק את מה שמשנן כדי שיוכל לענות לאחרים. חלק מהראשונים¹ לומדים מברייתא זו את מצוות תלמוד תורה. יתר על כן, מצאנו שלימוד תורה ללא הבנה אינו לימוד סוג ב' אלא לכאורה אינו נחשב כלל כלימוד. כמה אמוראים במסכת ברכות (ו' ע"ב) כותבים ששכר הבאים לשמוע את השיעור בירחי כלה הוא רק שכר ההליכה, הדוחק, היות ורובם אינם מבינים - אין להם שכר על הלימוד כלל:

אמר רבי זירא: אגרא דפרקא - רהטא.

אמר אביי: אגרא דכלה - דוחקא.

אמר רבא: אגרא דשמעתא - סברא.

ומסביר רש"י במקום (ד"ה 'אגרא דפרקא'):

עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם - היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למוד.

כלומר עיקר השכר שניתן למשתתפים בדרשה הכללית הוא על הריצה לשמוע דבר תורה ולא שכר על הלימוד עצמו, בגלל שרובם אינם מבינים את מהלך הדרשה והשמועה.

¹ הלכות גדולות, מצווה עא-עב, ספר המצוות לרמב"ם עשין יא.

הפוסקים הסוברים שלימוד תורה מחייב הבנה

הרדב"ז (שו"ת ג, תכה) נשאל האם אדם שאינו יכול לקרוא (בגלל מגבלה פיזית) חייב ב'שנים מקרא ואחד תרגום', והאם אדם שאינו מבין לשון הקודש יכול לעלות לתורה:

שאלת ממני אודיעך דעתי על מה שאמרו רז"ל חייב אדם להשלים פרשיותיו עם הצבור, אם היה סומא או חולה בעיניו ואין יכול לקרות, אם הוא מחוייב ללכת אצל אחר שיקרא והוא ישמע, וכן אם אינו יודע לקרות אם פטור מחיוב זה... ולענין מי שאינו יודע לקרות, קם ליה בדרכה מיניה, שהרי הוא עובר על ולמדתם אותם שהוא חייב מן התורה ללמוד תורה ואינו לומד, ועד שהוא הולך לשמוע ילך ללמוד: **ועוד מה יועיל שמיעת התורה אם הוא אינו מבין מה שהוא שומע?** דדוקא במקרא מגלה התיירו אף על פי שאינו מבין, מידי דהוה 'אחשתרנים בני הרמכים', אבל בעלמא לא. ואלו העולים לקרות בתורה ואינם יודעים הוי ברכה לבטלה שצריך שידע לקרות עם החזן מלה במלה אף על גב דאינו יודע דקדוק הקריאה אבל אם אינו יודע כלל הוי ברכה לבטלה ואסור להעלותו.

הרדב"ז פוסק שאדם שאינו מבין בלשון הקודש אינו יוצא ידי חובת לימוד תורה, לכן מי שאינו יכול לקרוא או אינו מבין 'שנים מקרא ואחד תרגום' אינו חייב לקרוא. כלומר ההבנה היא חלק עיקרי בלימוד תורה ובלי הבנה לא ייחשב לימוד. הרדב"ז מוסיף שמי שאינו יודע לקרוא עברית לא יכול לעלות לתורה, ואם עולה - ברכתו לבטלה. השולחן ערוך אינו פוסק במפורש בעניין צורך ההבנה, אבל המגן אברהם סובר כרדב"ז שלימוד תורה ללא הבנה אינו נחשב כלימוד. זו לשון השולחן ערוך (אורח חיים נ, א):

קבעו לשנות אחר פרשת התמיד פי' איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל, כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא, דברייתא דר' ישמעאל הוי במקום גמרא, שהמדרש כגמרא.

מעיר המגן אברהם שם (ס"ק ב):

ללמוד בכל יום. נ"ל דוקא בזמניהם שהיו מבינים לשון תרגום, אבל עכשיו שאין מבינים צריכים ללמוד להבין, דאל"כ אינו נחשב ללימוד. ואף בתפילה מוטב להתפלל בלי שמבין, כמ"ש ס"ס ק"א מכל מקום יש לומר שאף שהוא אינו מבין הקדוש ברוך הוא יודע כוונתו ומבין, אבל אם אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד לכן צריכים ללמוד הפירוש.

בניגוד לתפילה שאפשר להתפלל מסידור גם כשאינו מבין את השפה, בלימוד תורה אם אינו מבין אינו לימוד כלל. המשנה ברורה במקום (ס"ק ב) פוסק כמגן אברהם:

ואין קריאת פרק זה וברייתא זו עולה ללימוד משנה ותלמוד אלא למי שמבין אבל למי שאינו מבין צריך ללמוד ולהבין שאם לא כן אינו נחשב ללימוד, דדוקא בתפלה אף שאינו מבין הקדוש ברוך הוא יודע כוונתו, אבל אם אומר המשנה והברייתא ואינו מבין אינו נקרא לימוד, ובפרט עמי הארצות צריך שיבינו הפירוש כדי שיצאו בזה ידי לימוד מקרא ומשנה וגמרא שצריך האדם ללמוד בכל יום.

הטעם שלימוד ללא הבנה אינו לימוד תורה

מתוך דברי המגן אברהם מובן הטעם, שהרי כל ההגדרה של 'לימוד' היא הבנת המילים והטקסט, ואם אינו מבין - אז בפשטות הוא לא למד (וכדברי המגן אברהם: "אבל אם אומר המשנה ואינו מבין - אינו נקרא לימוד"). בשונה מתפילה, שהדבר המרכזי בה הוא הפניה לקב"ה וכוונת הלב, והמילים רק באות לבטא את רחשי הלב.

טעם נוסף אפשר להבין מתוך דברי המקרא ופרשנות חז"ל על הפסוקים: כל מטרת לימוד התורה היא להביא את האדם לידי מעשה, ואין אדם יכול לעשות זאת ללא הבנה. וכך נאמר (דברים ה, א):

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֵת הַחֻקִּים וְאֵת הַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנוֹיְכֶם הַיּוֹם וְלִמְדַתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם.

התורה סומכת את מצוות לימוד התורה - לקיומה.

בצורה מפורשת יותר מצאנו בדברי ה' ליהושע (יהושע א, ח):

לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל
הַכְּתוּב בוּ כִּי אֲזוּ תִצְלַח אֶת דְּרָכְךָ וְאֲזוּ תִשְׁכָּל.

כלומר טעם הציווי בלימוד תורה הוא כדי שאנשים יקיימו אותה. אם אדם לא מבין את מה שלומד, הוא לא יכול לקיים את התורה. וכן ניתן לראות במסכת קידושין (מ' ע"ב) שמטרת הלימוד צריכה להיות שהלימוד יביא לידי מעשה: "ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה". אם לא הבין את מה שלמד, הוא לא יצליח להוציא את הלימוד לידי מעשה. ראוי לציין שהשימוש במילה 'תלמוד' משמעה לימוד של הבנה.

האגלי טל (הקדמה, ח"ג) מוסיף עוד טעם לחשיבות ההבנה בתלמוד:

שמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בעניין לימוד תורתנו הקדושה, ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד התורה כל כך

לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא, כי זה היא עיקר מצוות לימוד התורה, **להיות שש ושמה ומתענג** בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה, הוא נעשה דבוק לתורה.

האגלי טל מסביר שתענוג מלימוד תורה הוא חלק עיקרי ורצוי בלימוד. התענוג בלימוד גורם שהלימוד הופך להיות חלק ממנו שהוא חלק משמעותי בשבילו. כל זה יכול לקרות רק כשמבינים את הלימוד.

לסיכום: לימוד תורה ללא הבנה אינו נחשב כמצוות תלמוד תורה כיון שכל הגדרת המצוה היא הלמידה (מגן אברהם), או שאם לא מבין לא יוכל להביא התורה לידי מעשה, וכן שללא הבנה הוא לא יכול לשמוח ולהתענג בלימוד ולהתחבר לתורה (אגלי טל).

הסוברים שלימוד תורה אינו מחייב הבנה

מאידך, מצאנו דעה של רבא (עבודה זרה י"ט ע"א) שמחייב ללמוד תורה גם אם אינו מבין מה למד או שכח:

ואמר רבא **לעולם ליגריס איניש** ואף על גב דמשכח (=שוכח), **ואף על גב דלא ידע מאי קאמר** שנאמר גרסה נפשי לתאבה, גרסה כתיב ולא כתיב טחנה.

'טחנה' משמע לימוד מעמיק, עם הבנה, בעוד שגריסה משמע ללא הבנה כלל, כדברי רש"י במקום:

גרסה - לשון גרש וכרמל שלא היה טוחן הדק אלא כריחיים של גרוסות המחלקין חיטה לשניים או לארבע (לצורך) מאכל.

גרסה נפשי לתאבה - מרוב תאוותי לתורה הייתי שובר לפי היכולת אף על פי שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה
דלא ידע מאי קאמר - שאין רבו יודע לפרש לו כלום.

על פי רש"י כוונת דברי רבא היא שאדם צריך ללמוד תורה גם אם התורה שלומד משתכחת ממנו, וגם אם האדם אינו יודע מה למד או שאין לידו רב או אדם שיפרש לו. אך בעל היעץ יוסף (עבודה זרה שם, אות מג) מסביר שלפירוש רש"י עדיין צריך שתהיה הבנה של פשוט מילים:

ואף על גב דלא ידע מאי קאמר. שאין רבו יודע לפרש לו כלום (רש"י). פירוש אף על פי שקשה לו ממקום אחר. אבל כאן צריך לידע פשט הברור (הגר"א²).

המאירי והמהר"ל חולקים על רש"י ולפי דבריהם יש משמעות ללימוד תורה גם ללא הבנה כלל. כך כותב המאירי (בית הבחירה שם):

ואמר רבא ולעולם יהא גורס תחלה ואח"כ יהא מעיין ומתחדד בסברא על מה ששנה, **ולעולם אל יתיאש אדם מן הגרסא**, אפילו היה שכתן, **ואפילו לא למד כלל**, כבר אמרו יגעתי ולא מצאתי אל תאמן.

לפי המאירי, אמנם אין חשיבות עכשווית בלימוד תורה ללא הבנה, אך בכל מקרה יש לו ללמוד כפי יכולתו משום "יגעתי ולא מצאתי - אל תאמן". לעומת המאירי, המהר"ל (חידושי אגדות שם) כותב שיש גם משמעות עכשווית בלימוד תורה שאז יש לו דבקות בתורה והוא מרגיש קשור אליה:

לגרס אינש אף על גב דלא ידע וכו'. כמו שמביא לראייה, **דסוף סוף הוא מתחבר לתורה ויש לו דבוק לתורה ע"י הדבור ושם בעל תורה עליו**.

כדבריהם מצאנו לכאורה גם ברבנו בחיי (כד הקמת, תורה, אות א)

וכבר ידוע כי **קריאת התורה מצוה גדולה היא אף על פי שלא יבין מה שקורא**, כי פעמים שיקרא אדם פרשה אחת מן התורה ולא יתבונן בעצמו שקרא כלל, מתוך שהוא מחשב בדברים אחרים, ולכך קריאת התורה כשיודע שהוא קורא, מצוה גדולה היא ושכר גדול יש לו בזה. והוא שדרשו בפ"ק של ע"ז (דף יט) לעולם ליגרוס אינש אף על גב דלא ידע מאי קאמר שנאמר (תהלים קיט) גרסה נפשי לתאבה, **וקריאה זו קראוהו רז"ל מצות קריאה ואף על פי שאינו מבין כל מה שהוא קורא**, וכאשר הוא מבין הענין ומכווין לפירוש הדברים הרי זה מצוה, ויקראו אותה רז"ל מצות כוונה.

על פי זה פוסק המהר"ל (שו"ת מהרי"ל החדשות מה, ב) שגם עם הארץ שאינו מבין עברית חייב לברך ברכת התורה:

דליגרוס אינש אף על גב דלא ידע [מאי קאמר], **ופשיטא דאיש חייב לברך אף על גב דאין מבין קריאתו וגרסתו**.

² לא מצאתי דברים אלו בכתבי הגר"א.

חלק מהפוסקים חלקו על המגן אברהם ופסקו שיש מצוות לימוד תורה גם ללא הבנה מתוך תקנת חכמים לומר סדר הקרבנות כל יום בתפילה, כדי לצאת ידי חובת תלמוד תורה, אף על פי שרוב בני האדם אינם מבינים מה הם אומרים, וכדברי הרב מרדכי כרמי, בעל ה'מאמר מרדכי' על השולחן ערוך (אורח חיים נ):

גם מה שמסיק (המגן אברהם) בעיקר דינו דצריך שילמוד הפירוש להבין מה שהוא אומר, אחר הס"ר נלפק"ד דמדברי הש"ע והפוסקים לא משמע הכי, דמאחר שכתבו שתקנו זה כדי שילמוד כל אדם בכל יום מקרא משנה וכו' אם כן הדבר פשוט דאין כל אדם בר הכי ללמוד הפירוש ולהבין המשנה וברייתא דרבי ישמעאל, גם המנהג פשוט שלא ללמוד הפירוש וצ"ע. ומכל מקום ראיתי כתוב בשם ספר יש נוחלין כדברי הר' מגן אברהם, ופשיטא דיש לחוש לדבריהם וכל אדם שהוא בר הכי יש לו לחזור על הפירוש ולכוון בו בקריאה...

חילוק בין היכול להבין למי שלא יכול להבין

החיד"א בספר מראית עין (על עבודה זרה י"ט ע"א) מביא מחלוקת בין המגן אברהם לאביו של הבעל בינת יששכר ביחס ללימוד תורה ללא הבנה, ומיישב ביניהם:

ואמר רבא לעולם ליגרס איניש ואף על גב דמשכח דלא ידע מאי קאמר, בס' בינת יששכר כתב דהרב אביו חלק על הרב מגן אברהם א"ח סי' נ' שכתב דקורא משניות אם אינו מבין אין בידו כלום דאינו נחשב קריאה, דהרי אמר רבא הכא לגרס אף על גב דלא ידע מאי קאמר, וס' הרב אביו ז"ל אין בידי. ונראה דמהא לא קשיא על הרב מגן אברהם, דהכא מיירי כשאין בידו להבין, והרב מגן אברהם ז"ל מיירי שיש לו שכל להבין וקורא בבלי דעת. ומיהו נראה דאם מבין פירוש התיבות הגם שאינו יודע הפירוש אמיתי כמו שפירשו המפרשים נחשב לימוד ודו"ק.

לעומת המגן אברהם שפוסק שלימוד תורה ללא הבנה אינו נחשב כלל כלימוד, אביו של הבעל בינת יששכר חולק וסובר שיש בידו שכר על פי דברי רבא בעבודה זרה לעיל. בעל הבינת יששכר מחלק שכאשר יש לאדם את היכולת להבין, אבל הוא אינו עושה זאת אינו נחשב כלימוד תורה, מאידך כאשר אין לאדם יכולת להבין - גם גרסה ללא הבנה תחשב לו כלימוד תורה. החיד"א עצמו סובר שאם קורא ללא הבנת הטקסט (המשפט) אבל מבין את התיבות (המילים) נחשב כלימוד.

מצאתי לכאורה מקור לדברי החיד"א בספר חסידים (סימן תתשסד):

דע כי אם היה לב האדם כלב שלמה המלך **ולא רצה לעסוק כדאיבעי ליה ויכול לעסוק בתורה בחייו ולא שימש כל צרכו בפשיעתו**, שהיה לו ללמוד לפני חכם ולא למד... (יתחשבו עימו על כך בבית דין של מעלה. מ"מ). **ואם אדם טורח לדעת בזה העולם למודים, אף על פי שאין לו לב עתה - יהיה לו לב במתיבתא דרקינא.**

חילוק בין תורה שבעל פה לתורה שבכתב

האדמו"ר הזקן, הרב שניאור זלמן מלאדי, פוסק שאם אדם מוציא מפיו מילים בתורה שבכתב גם ללא הבנה כלל הוא יוצא ידי חובת מצוות "ולמדתם אותם", אבל כאשר מדובר בתורה שבעל פה, אם הוא לא מבין שאומר אין חשיבות ללימוד. זו לשונו (שולחן ערוך הרב יורה דעה הלכות תלמוד תורה ב, יב-יג):

אך אם מוציא בשפתי אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם, ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפסוקים וכן כשעולה לספר תורה.

במה דברים אמורים בתורה שבכתב, אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל. ואף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין ולעתידי לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו:

שולחן ערוך הרב הוסיף שלמרות שחייב להבין את התורה שבעל פה כדי לקיים מצוות תלמוד תורה, בכל זאת גם אם הוא לא מבין כרגע יש לו לעסוק בדברים האלו ובעתיד יזכה להבין אותם.

יתכן שגם הרב שניאור זלמן מחלק בין מי שיכול להבין (שאו קריאה ללא הבנה אינה נחשבת כלימוד תורה) ומי שלא יכול להבין (שאו קריאה ללא הבנה נחשבת כלימוד) משום שכותב **"מפני שהוא עם הארץ"** לגבי הלומד ולא מבין. כדבריהם לכאורה כותב גם רבי נחמן מברסלב (שיחות הר"ן פרק ע"ו):

אמר שאין צריכין בלימוד רק האמירה לבד, לומר הדברים כסדר, וממילא יבין. ולא יבלבל דעתו בתחילת לימודו שירצה להבין תיכף, ומחמת זה יקשה לו הרבה תיכף ולא יבין כלל, רק יכניס מוחו בהלימוד ויאמר כסדר בזריזות וממילא יבין. ואם לא יבין תיכף - יבין אחר כך; ואם ישארו איזה דברים שאף על פי כן לא יוכל לעמוד על כונתו - מה בכך, כי מעלת ריבוי הלימוד עולה על הכל, וכמו שאמרו

חכמינו זכרונם לברכה (שבת דף סג:) "לגמר והדר לסבר", ואף על גב דלא ידע מה קאמר, שנאמר (תהלים קי"ט, כ) "גרסה נפשי לתאבה" וכו', **כי על ידי ריבוי הלימוד שילמד במהירות ויזכה ללמוד הרבה**, על ידי זה יזכה לעבור כמה פעמים אלו הספרים שלומד, לגומרם ולחזור להתחיל ולגומרם פעם אחר פעם. **ועל ידי זה ממילא יבין בפעם השני והשלישי כל מה שלא היה מבין בתחילה**, כל מה שאפשר להבין ולעמוד על דבריהם.

הטעם שלימוד ללא הבנה נחשב לימוד תורה

הבאנו עד עתה כמה טעמים לחשיבות לימוד התורה גם ללא הבנה: מתוך לימוד התורה ללא הבנה יגיע להבנה על דרך "יגעתי ומצאתי" (מאירי), משום חשיבות הדיבוק בתורה (מהר"ל), וסיבות נוספות.³ טעם נוסף מחדש הרמ"ק (פרדס רימונים, שער כז, פרק א):

הלומד בתורה לדעת כמי שלומד בס' הזכרונות, זה ודאי לא יועיל בלימוד ולא יגיעו ממנו תועלת והלואי שלא יפסיד, אבל כאשר יבא האדם ללמוד בתורה צריך שיהיה כוונתו שהוא לומד הענין ההוא במה שהם דברים אלהיים שנעלם ממנו עוצם פנימיותם, ובדבר הזה ייטב הבל תורה היוצא מפיו לפני הקב"ה משור פר. ועם היות שהוא לא ישכיל בה כי אם פשטיות הסיפור. **ואין צריך לומר זה, אלא אפי' מי שלא יבין כלל מפני שאינו בקי בלשון בביאורו אלא הוא מתעסק במקרא לבד גם לו יש שכר טוב בעמלו.** ועל אלו וכיוצא בהן נאמר **'ובתורתו יהגה יומם ולילה'**. ודרשו חז"ל (ע"ז ט ע"ב) **ובתורה לא נאמר אלא ובתורתו. פירוש כפי שיעור ידיעתו, כי גם מי שלא ידע לחבר התיבות גם הוא אם יעסוק בו יומם ולילה שכרו אתו ופעולתו לפניו.** ובתנאי שיוסיף לעולם.

הרמ"ק מדייק מתוך הפסוק 'ובתורתו יהגה ולילה', 'ובתורתו' - כפי רמת ידיעתו, גם אם אינו מבין דבר - יש שכר בלימודו.

הסברים נוספים מביאים אחרונים על דרך הנסתר וכדברי השל"ה (מסכת שבועות פרק תורה אור, קעז-קעח):

ואמר 'מחכימת פתי', להשמיענו גודל מעלת אותיות התורה שהם מחכימות, כמו שאמרו (מגדל עוז הלכות אישות פ"ד ה"ט) 'אותיות מחכימות'. והאריך מאד בזה הפרדס בשער האותיות, פרק ראשון ופרק שני, והעתקתי מהם בתולדות אדם

³ הילקוט יוסף, פסוקי דזמרה וקריאת שמע הערות סימן מז, מהלכות ברכות התורה אות ב, מביא את ספר לקט יושר (אורח חיים דף 118): "ואפילו עם הארץ שאינו יודע לקרוא בספר, מכל מקום טוב הוא שיראה בספר, משום דבאותה שעה לא חטא, וגם המחשבה מצטרפת למעשה".

(ח"א שם, בית אחרון אות קמו)... כי הקורא את התורה לשם שמים להתבונן דבר מה, אף - על - פי שאינו מבין ולא עלתה בידו רק קריאת האותיות ונשאר פתי כמו שהיה, **על כל זאת יש לו דביקות בחכמה, ויועיל לו לעתיד. וזהו 'מחכימת פתי'...** ומצאתי כתוב, והפלא שאמר הכתוב (יהושע א, ח) **'והגית בו יומם ולילה' וגו', יורה כי ההגייה לבד, והיא הקריאה בה, תביא אל זה בסגולה, וכל שכן אם יהיה עם זה טוב ההבנה, בעצה ממנה, והשגת תעלומותיה, וגם לנביאים וכתובים תדבק הסגולה הזאת, והוא בשלא ישתנו ללשון אחר, אך שיהיו בלשון הקודש.**

השל"ה מוסיף על דברי הרמ"ק, שעצם הגיית אותיות התורה גם ללא הבנה, מחכימות את האדם, מקדשות אותו ומורידות שפע לעולם, וכך ראינו במקורות נוספים.⁴ השפעת המילים שאדם מוציא מפיו על העולמות העליונים מצאנו גם בזוהר (קדושים פ"ה ע"א):

ר' חייא פתח ואמר קרא אבתריה, לא תקלל חרש ולפני עור וגו', האי קרא כמשמעו. אבל פרשתא דא כלא אוליפנא מנה מלין אחרנין, וכלהו תליין דא בדא. ת"ח מאן דלייט לחבריה ואיהו קמיה ואכסיף ליה כאילו אושיד דמיה והא אוקימנא, והאי קרא דלאו חבריה עמיה והוא לייט ליה ההיא מלה סלקא, **דלית לך מלה ומלה דנפק מפומיה, דלא אית ליה קלא, ההוא קלא סליק לעילא וכמה קסטרין [מחבלים. בעל הסולם שם] מתחבראן עמיה דההוא קלא עד דסלקא ואתער אתר דתהומא רבא.**

⁴ פלא יועץ, ערך 'לעז': 'והן אמת שסגולת לשון הקדש רבה היא, עד שאמרו שמי שיוכל לדבר לעולם אפילו מילי דעלמא בלה"ק קונה קדושה, והדברים עתיקים, ובכל אות ואות יש ויש רזין עלאין ובונה בשמים עליותיו אף אם לא ידע מאי קאמר, קמי שמיא גליא"; ספר חסד לאברהם, מעין ב, נהר יא: "רבים חשבו היות אותיות הקדש הסכמיות... ולפי זה לא יהיה עיקר ברושם האותיות אלא גילוי כוונת המדבר בלבד, אמנם אחרי הבנת רצון הכותב לא ישאר בספר ההוא תועלת כלל, וגם כן לפי זה אם יטרח האדם כמה שנים ללמוד דברי ספר ולא יבין או לא יזכור ממנו להבל תשש כחו אבד ממנו זמנו לריק ואין שכר בעמלו. ואין הדברים כן ח"ו, אלא שיש באותיות הקודש פנימיות ורוחניות וחיות עולם, וכן הם מתייחסות בצורתן הגשמיות לפנמיות נשמתן, כי כל אות ואות רומזת בצורתה לרוחניות ידוע ולבחינות ידועות מבחינת הספירות העליונות, ולכל אות ואות יש צורה רוחנית ואור נכבד אצול מעצם הספירה, משתלשל ממדריגה למדריגה כדרך השתלשלות הספירות עד שיגיע ויתלבש אור ההוא באות ההוא ונמצא שההאות ההוא כסא והיכל לרוחניות ההוא, ולפי זה כאשר האדם יזכור ויניע אות אחד מאותיות התורה בשפתיו אזי בהכרח יעורר הרוחניות ההוא עד שמהבל פיו תהיינה צורות קדושות עולות ומתקשרות בשרשן בעצם האצילות... והנה עם מה שנתבאר תמצא, שכל זמן שיקרא אדם בדברי תורה אף על פי שלא מבין אותם על בוריים או ישכחם, מכל מקום לבסוף אין יגיעו לריק ח"ו, ולא איבד זמנו, ונאמן הוא בעל מלאכתו שישלם לו שכר פעולתו, אמנם מ"מ אינו דומה הקורא בתורה ומבין בה למי שקורא בתורה ואינו מבין בה".

יש לציין שמתוך דברי הזוהר האלו, הרב שמשון בלוך, בעל 'נזירות שמשון' על השולחן ערוך (סימן נ) מסיק בשונה מדעת המגן אברהם, שגם לימוד תורה ללא הבנה "נחשב ללימוד קצת".

סיכום

ראינו שיש מהפוסקים הסבורים ש"קריאת" תורה ללא הבנה אין לה משמעות (רדב"ז, מגן אברהם על פי ראיות שונות מהגמרא). מאידך יש הפוסקים שגם "קריאה" ללא הבנה כלל נחשבת כלימוד תורה (דברי רבא בעבודה זרה, מאירי, מהר"ל, מאמר מרדכי ושולחן ערוך הרב). מצאנו כמה טעמים לחשיבות לימוד ללא הבנה: משום דביקות בתורה, משום שאט אט יבין יותר, ומשום שעצם הגיית אותיות התורה מחכימות את האדם ומורידות שפע אלהי (רמ"ק, שלי"ה ועוד).

יש המחייבים הבנה של התיבות גם אם אין הבנה של המשפט (חיד"א, ספר חסידים). יש המחלקים בין המסוגל ללמוד שחייב להבין, ואם אינו מבין אין לו מצוה, לבין מי שאינו מסוגל להבין (בינת יששכר), ובין תורה שבכתב שגם הקורא ללא הבנה יש בידו מצוה, לתורה שבעל פה שללא הבנה אינו נחשב כלימוד תורה (שולחן ערוך הרב).